

Forfatter: Blicher, Steen Steensen

Titel: Digte og Noveller

Citation: Blicher, Steen Steensen: "Digte og Noveller", i Blicher, Steen Steensen: *Digte og Noveller*, udg. af Johs. Nørvig og Carl S. Petersen , 1946, s. 295. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-blich02tom-shoot-idm139916724104128/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Digte og Noveller

NOTER

MARIE

„Samlede Noveller“ V 1836. Motivet Strandingen med Moderens Død og Barnets Redning er en Gentagelse fra „Juleferierne“ og Kærligheds-historien ligesaa fra „Hosekræmmeren“.

S. 1. i sin Ungdom] i Virkeligheden saa Blicher første Gang Vesterhavet i 1833. Besøget i Ungdommen fingeres, for at Blicher kan følge sit sædvanlige Kompositionskema med en lykkelig Begyndelse og et sørgeligt Gensyn mange Aar efter.

S. 5. Riff] Rev.

S. 12. Oldfa'er] j., Bedstefar. — Mahanster] østjysk Sprogform.

S. 14. en god Mand] en rig Mand. — et knøv Folk] et pønt Men-neske.

S. 15. almindelig] indstændig. — søg] pyntelig.

S. 16. Kvagger] Hængesæk.

FJORTEN DAGE I JYLLAND

„Samlede Noveller“ V 1836. Novellen, der er Blichers længste, var op-rindelig tænkt som en Roman. Blicher arbejdede paa den efter „Nordlyset“, men blev forhindret i at skrive den færdig, da han fik travlt med at skrive en Række Noveller til Udgaven af „Samlede Noveller“ i Trediveerne. Skue-pladsen er, bortset fra Begyndelsen, Egnen omkring Viborg, saa der er nogen Uoverensstemmelse i, at Langebæk Præstegaard skal ligge i Nær-heden af Viborg og en Milsvej fra Havet. I Tidsbestemmelserne findes en lignende Uorden; efter de politiske Begivenheder i Frankrig, der omtales, maa Handlingen tænkes at foregaa 1793. Blicher har selv i Breve omtalt, at han personlig husker, hvilket Indtryk Revolutionen gjorde paa Folk i Jylland. Vasgaard har i „Blichers Liv og Digtning 1820—1836“ S. 147 fremdraget Eksempler herpaa fra Bladet „Viborger Samler“. I Novellens Sondring mellem ryggesløse og søde Sjæle er Blicher utvivlsomt paa-virket af den Roman af Miller, „Siegwart“, der spiller en Rolle i Novellen; den

havde Blicher selv som Barn modtaget et stærkt Indtryk af, jfr. Brix: „Blicher-Studier“ S. 87—90. Den idylliske, gammeldags Præstegaard, hvor der optræder en adelig Skurk som Forfører, var ogsaa Emnet i en af Blichers Yndlingsbøger, Goldsmiths „Præsten fra Wakefield“. I Skildringen af Baronens Elskovsventyr har Blicher dog ogsaa haft levende Model i Kammerherre Schinkel, jfr. Indledningen til denne Udgave S. II.

S. 17. Klintekirken] Agger Kirke, der i 1831 blev erklæret for ubrugelig. Paa Agger Kirkegaard paa den Tid, Blicher besøgte den, ikke paa Novellens Tid, paaer ogsaa Skildringen S. 19. Paa sin Rejse langs Vestkysten havde Blicher besøgt Stedets Præst, P. L. B. Ingerslew, der var en Ven af ham.

S. 18. *decies repetita*] ti Gange gentaget.

S. 20. tingeret] med et Anstrøg af. — Støvet blot har Øjet] jfr. Note til Bd. I S. 221.

S. 22. knistrede] fnsede.

S. 23. Sparlagenescene] Gardiapræken. Sparlagen egentlig = Sengenombæng. — *vanitas vanitatum*] Forfængelighedens Forfængelighed, et Citat fra Prædikerens. — den unge Diogenes] Vang, Hentydning til hans Bemærkning om Forfængelighed.

S. 24. rejiceret til Attestats] dumpet til teologisk Embedseksamen.

S. 25. Pygoscopie] Udtryk, dannet for Spøg, for den Kunst at bedømme Folks Karakter ved at se dem bagpaa.

S. 28. Kirsebærgangen] en idyllisk Spadseregang neden for Volde om den gamle Stadsgrav i København. Blicher fingerer, at Novellens „Jeg“ er Københavner ligesom i „Åh! hvor forandret!“ Derfor har han maattet konstruere et tidligere Besøg i Præstegaarden, for at den kan staa for ham i Mindets Glans.

S. 29. *teretes suras intager probo*] med rent Sind ynder jeg trinde Lægge, Citat fra Horats. I Præstens Figur er der rimeligvis Mindelser om Blichers egen Far, især den udstrakte Anvendelse af latinske Citater.

S. 30. Paa mit Hjertes Skorsteen brænder] fra Wessels „Kjærlighed uden Strømper“. — Don Juan] Operaen blev komponeret 1787, men første Gang opført i København 1806.

S. 31. „Kølige Druer“] den saakaldte Champagnerie af „Don Juan“. — Charivari] „Kattemusik“. — *Quid novi ex Africa?*] Hvad nyt fra Afrika? Efter Oldtidens Naturhistorie var Afrika befolket med de mærkeligste Skabninger.

S. 32. Hr. Forvalter] Blicher havde en Model til den dansende Forvalter i en Mand fra Vium, som beskrives i hans Fars Bog „Topographie over Vium Præstekald“, Kapitlet „Sæder og Skikke“. — Commerce-spil] Selskabspil — Slentringer] Spillepenge, Jetons. — Negotiationer] Forhandlinger.

S. 33. *nomen collectivum*] Samlingsnavn; Blicher mener vel Formen „De“. — Nordstjerne] Navnet er sikkert valgt, fordi Blicher i denne Novelle forsvare sine litterære Principper fra „Nordlyset“.

S. 34. Siegward] en Klosterroman af Tyskoren Müller, 1776. De kvindelige Hovedpersoner i Novellen har laant Navn fra denne Roman, og de to Elskerparers Skæbne er parallelle.

S. 36. *Si fractus ... ruinæ*] om end Verden knust styrtede sammen, vil Ødelæggelsen møde ham uforfærdet, Citat fra Horets.

S. 37. *gagné en quatre, divise et impere*] vunder paa fire (Stik), del og hersk; det sidste er Ludvig XIV.s Valgsprog. — Bjergpartiet] de mest yderliggaaende i den franske lovgivende Forsamling, der i Sommeren 1793 havde faaet Magten. — marattiske] af Marat, den berømte Revolutionsmand. — Heterodoxie] Vrauglære.

S. 38. hin vise Slave] Epiktet, jfr. Note til Bd. I S. 151. — The-riakiø] Opiumrusen. — „kysser os ømt og forsvinder“] fra Frankenaus Drikkeviser: „Hver Glædens Ven og hver dens tro Veninde“.

S. 39. Kronhelm og hans Therese] i Millers „Siegward“.

S. 40. Plato og Kant] Hentydning til disse Filosofers erkendelses-teoretiske Spekulationer over Forholdet mellem sanselig Erfaring og Ideer.

S. 41. Smarøder] Germanisme: Snyltegæst. — Odin Hanga-drot] de hængtes Drot. Saaledes kaldes Odin i „Ynglingasaga“. Maaske dog Trykkejl for „Haugadrot“ = Højenes Drot, som Odin ogsaa kaldes.

S. 42. Urhanen i dens forlippede Extaser] Blicher fortæller i sit Jagtskrift „Diana“, at Urhanen under sin Elskovsskogen er død for Om-verdenen.

S. 43. Ewald] Johan v. Ewald, tysk Officer, der deltog i Syvaars-krigen og den nordamerikanske Frihedskrig. Tjente senere i Danmark og var med i de Kampe mod Schill, der omtales i „E Bindstouv“. Paa sin Rejse langs Vestkysten havde Blicher truffet en Mand, der fortaalte ham derom. — Lafayette] den franske Marquis L. deltog som Generalmajor i Frihedskrigen. Han levede lige til 1834. — Valet] et Farvel, en Afsked.

S. 45. Hadding] Sagnkonge, der omtales i Saxos „Gesta Danorum“. — nu rider Fanden Correctoren] her maa være en „Fejl i Teksten; maaske har Blicher villet bruge Corrector eufemistisk for Fanden, lige-som hans Ven Rosenkilde skriver: „Der er, Degnen komme efter mig, o. s. v.“ — Luushøj] Lyshøj ved Lysgaard. Historien om Dronning Hart-grepe er vel inspireret af Fundet af „Dronning Gunhild“ i en Mose ved Vejle 1835 og de hendes langvarige Stridigheder om hendes Identitet.

S. 47. *caput mortuum*] Dødningshoved. — opstikke] sætte op med Naale. — forvarlige] forsigtige. — Lange Margrethe] se nedenfor Note til S. 82.

S. 48. *anticipere*] foregribe. — *absolvere*] uddele Syndsforladelse. — *amicissime*] spøgende Superlativ: allerbedste Ven.

S. 49. Solholm] Blicher har ved Beskrivelsen af denne Gaard nærmest tænkt paa Ulstrup. Storaasen er da Gudenaas.

S. 51. „Druen vøxer paa vor Klode“] Sang af Falsens Syngespil „Dragedukken“ fra 1797 (ellers foregaar Handlingen 1793).

S. 53. *Evoe, Evan! quo me rapis?*] Hil dig, Bacchus, hvor river du mig hen?

S. 54. Lovelace] Fortræderen i Richardsons Roman „Clarissa“.

S. 55. Herman von Bremenfeld] i Holbergs „Den politiske Kandestøber“ V 2.

S. 58. Fortunspil] et Spil med Kugler, der kastes eller stødes ned i Fordybninger mellem Stifter paa et Skraaplan. — den vægelsindede Gudindes Navn] Fortuna, Lykkens Gudinde.

S. 59. *rem acu tetigisti*] du har ramt Sømmet paa Hovedet. — de Daarliges] Daarernes.

S. 60. Bænk] Skybanke.

S. 62. Conventsfrakke] denne har formodentlig Navn efter en Mode, der havde bredt sig fra det franske Nationalkonvent. — Kattunsklæde] Halstørklæde af en Slags Bomuld med spraglede Farver.

S. 63. *rushi*] stormende Angreb.

S. 64. græske Chemise] Mode fra Direktortiden. — fraterniserende] broderlig.

S. 65. bruger] Germanisme: behøver — Kehrausen] Slutningsdansen. — en arkadisk Hyrdinde] Arkadien i Grækenland blev fra gammel Tid af Digterne skildret som Hjemstedet for en idyllisk Naturtilstand.

S. 66. Diversion] Vending. — den befjærede Consistorialraad] Kalkunen.

S. 70. Jacobinerne] Eksempler paa Diskussionen her i Danmark om Aristokrater og Jakobinere er meddelt af Vasegaard i „Blichers Liv og Digtning“ S. 147. Ideen om Jacobinerklubben har Blicher dog muligvis fra en Fortælling i „Læsefrugter“ Bd. 30 (1825), Brix: „Blicher-Studier“ S. 89.

S. 71. Lyons Belejring] Revolutionstropperne belejrede 1793 Lyon, der maatte overgive sig 10. Okt. — Kellermann] fransk General, der deltog i Belejringen. — Carrier] Konventets Udsending i Nantes. Han henrettede uden Undersøgelse Folk i Massevis. — „Du sover Brutus“] Sedler med denne Indskrift fandtes hver Morgen paa Brutus' Dommersæde for at ansøre ham til at myrde Cæsar.

S. 72. Couthon og St. Just] Couthon straffede efter Lyons Indtagelse Indbyggerne grusomt. Han og St. Just var sammen med Robespierre de ledende i Velfærdsudvalget. — Hyperbol] Overdrivelse. — syv hundrede] Nationalkonventets Medlemmer.

S. 74. Septembriseur] Deltager i Septembemyrderierne i Paris 1792.

S. 78. Snabsthing] et aarligt Stævne, der fra gammel Tid holdtes i

Viborg. Her afgjordes Pengeforretninger og Tinglæsninger og desuden holdtes Marked med Gøgl. — Pluto] rettere Plutos, Rigdommens Gud.

S. 80. Udskuddet] Velfærdsudvalget. Fra Baronens Side et bevidst Ordspil. — Bjergmandsfløske] *montagnard* betyder dels Bjergmand, dels Medlem af Bjergpartiet, de yderliggaaende i Konventet. — Talleyrand] var ved Revolutionens Udbrud Biskop, men sluttede sig en Tid til den. — Tallien] fanatisk og grusom Jacobiner. — Therese Cabarrus] Datter af en spansk Statsmand, blev 1794 gift med Tallien og søgte at mildne hans Grusomhed.

S. 82. et Kvindemenneske] Blicher hævdede i et Brev, at han selv havde set Tatersken Lange Margrethe i sin Barndom. Han var dog kun 10 Aar, da hun blev indsat i Viborg Tugthus, hvor hun døde to Aar efter. Se om hende Aakjær: „Blichers Livs-Tragedie“ II S. 47 og 124 ff. Blichers Beskrivelse af hende skyldes ikke egne Erindringer; den falder i alt væsentligt sammen med Walter Scotts Skildring af Zigeunersken Meg Merriless i Romanen „Guy Mannering“. Scott hævder i sin Indledning til Romanen ligeledes selv at have set Meg i sin Barndom. — Skjægkappe] Kniplingsstrimler uden om Kvinders Hovedtøj. Navnet forklares af, at de dækker en Del af Kæberne. — sikkende] synkende. — Nætluh] Natue.

S. 83. Put] Smit, Stik. Et almindeligt Sagtræk, at den gamle Kone siger: „Et Smit under Hagen, saa har Finen Ende.“ Thiele: „Danmarks Folkesagn“ I S. 383.

S. 84. Dalen] de moderate i Nationalkonventet.

S. 85. Asmildkloster] Gaard paa den østlige Side af Viborg Sø.

S. 86. Nonmølle] ved Nordenden af Hald Sø.

S. 87. Pasadixbrættet ... Pharao] to Slags Hasardspil. Det sidste har Navn af en Farao, der er afbildet paa et af Kortbladene. — Croupier] Bankørens Medhjælper. — Pointørerne] Deltagerne i Spillet. — et Landkort] denne Scene hentyder dels til „Den politiske Kandstøber“ II 1, dels til, at Tyskerne i Slutningen af 1793 kastedes tilbage over Rhinen.

S. 88. Dumouriez] fransk General, besejrede Preusserne og Østrikerne 1792; selv besejret næste Aar vendte han sig mod Konventet, men maatte flygte og levede siden i Landflygtighed. — storums] storagtig.

S. 89. Langballe] Prinsesse Lamballe, Dronningens Veninde, blev dræbt under Septembermyrderiene. — Du Mads] René François Dumas, Præsident for Revolutionstribunalet.

S. 90. temporiseret] afpasset efter Tid og Sted. — Nonboe Sø] Nord for Hald Sø.

S. 91. gennem fem og tyve Aars mange Omvexlinger] man kan væsentligt undgaa at tænke paa, at Novellen blev skrevet netop i Tiden omkring Blichers eget Sølvbryllup. Hans Ægteskab havde ikke formet sig saadan.

S. 93. Millers Digtning] jfr. Note til S. 34. — Theoremer] Læringsmønstre.

S. 95. Autendog] Aftendug.

S. 96. Natmandskrig] i et Brev om sine Noveller har Blicher fortalt, at Natmandsbataljerne i Grønshøj forefaldt i hans Barndom i Nærheden af Viium. Nogle Træk deri minder dog om Scotts „Waverley“ Kap. 30.

S. 97. Marienes Følelser overfor Natmandsfolket svarer til Tankgangen i „Kjeltringliv“.

S. 98. Suders] eller Sudras, den laveste Kaste i Indien. — Fabelen] Lafontaines „Fables“ I 5. Æsop III 15.

S. 99. Den græd aldrig for Guld, som aldrig Guld aatte] aatte = ejede, d. v. s. hvad man aldrig har ejet, savner man ikke; Peder Laales Ordsprog. — Kjeppen gaaer fra een Haand i en Anden] jfr. „Kjeltringliv“ (Bd. I S. 199), Taterne stiftede Ægteskaber ved at bytte Kæp.

S. 100. Grønshøj] Sydvest for Viborg, anlagt af Frederik V til de tyske Kolonister.

S. 101. Jeg har endnu tolv Sønner levende] almindelig Formlar i Røversagn.

S. 102. Kommer han i Labesten] det er et almindeligt Træk i Scotts Romaner, at Helten hjælper Zigeuneren og derefter hjælpes af denne.

S. 103. førte Grækerne til Troja og Maurerne til Spanien] Grækerne drog til Troja for at vinde den røvede Helena tilbage. Maurerne kaldtes efter Sagnet til Spanien af Grev Julian, fordi Kong Rodrigo havde forført hans Datter. — Axelmargrethske] uklart Udtryk; skal maa-ske være Anna Margrethe efter Taterskens Navn.

S. 104. kaste Psalmer op i Nytaarsny] efter gammel Overtro skulde man, første Gang man saa Nytaarsnyet, slaa op i Salmebogen for at erfare sin Skæbne.

S. 106. Nævepust] gammeldags = Næveslag.

S. 107. Alle saakaldte Dyder udspringe af Egoisme] Baronens repræsenterer franske Oplysningsfilosoffer som Helvetius eller La Rochefoucauld.

S. 110. *hic nodus*] her er Knuden. — forfangen] med Betændelse i Hoven.

S. 114. hine med Silkesnore] den tyrkiske Sultan sendte et Bud med en Silkesnor til den, der skulde dø.

S. 115. Naturphilosophen] Filosof af det 18. Aarh.s materialistiske Skole, en Helvetius eller Holbach.

S. 118. Bolskab] Frille.

S. 120. modtvillige] Germanisme: selvrådige.

S. 121. *de selv*] Herskabet.

S. 123. Synsmand] bygningskyndig Person, der ledsager Provsten paa Visitatsrejser for at afgive Skøn over Kirkers og Præstegaardes Tilstand. Blicher uddybde i Tiden omkring 1840 Angreb som nærværende paa Provster og andre Embedsmænd i en lang Række Avisartikler.

S. 124. Kant] Blicher har oftere omtalt Kants Filosofi som „tomt Grubleri“. — Oken] tysk spekulativ, meget uklar Naturfilosof. Han deltog i politiske Uroligheder og maatte derfor 1820 nedlægge sit Professorat i Jena. — Xenon] den græske Filosof Zeno Eleates, der forfægtede Tingenes Enhed gennem sine Beviser mod Bevægelse og Tingenes Flerhed og Delelighed.

MIN SVANESANG

„Maigave for Danmarks Digterhave for 1839“, udgivet af I. H. Hansen. Derefter trykt i „Nyeste Noveller og Digte“ 1840.

S. 128. Malvina] en af Blichers Døtre, opkaldt efter en Heltinde hos Ossian. Blicher mente om hende, at hun var det mest poetiske af hans Børn.

S. 129. Een iblandt] nemlig Musen eller Poesien. Bagved ligger maaske Charlotte von Schinkels Træk, jfr. „Culdryllupssang“ S. 130, der henviser Oplevelsen til Blichers 7. eller 8. Aar.

TRÆKFUGLENE

Trykt paa Boghandler Smiths Forlag hos Elmenhoff i Randers 1838.

Blichers Indholdsfortegnelse til Trækfuglene.

*Prælidium.**Ouverture.*

1. Hjejlen	133	16. Rødrummen	148
2. Lærken	134	17. Bruusshanen	149
3. Sisingen	135	18. Rylen	150
4. Hornuglen	135	19. Høsegønnen	151
5. Viben	136	20. Muusvaagen	152
6. Støeren	137	21. Stillitsen	152
7. Storken	138	22. Irrisken	153
8. Glenten	140	23. Svalen	154
9. Sneppen	141	24. Vagtlen	155
10. Silkehalen	142	25. Hejren	156
11. Sælsorten	143	26. Ternen	158
12. Droslen	144	27. Gjøgen	160
13. Skovduen	145	28. Lyngspurven	162
14. Falken	146	29. Nattergalen	163
15. Thomas i Gjørdet	147	30. Svanen	164

S. 132. Kyndelmisae] 2. Febr. Kyndelmissekrude = haardt Vejr med Sne og Kulde.

S. 133. *Minore*] Moll. — Havsulen] en Pelikanart, sjalden her i Landet.

S. 134. Skinfaxe] i nordisk Mytologi den Hest, der trækker Dagen.

S. 135. Dag Een og Anden vel mindes mig der] Blicher søgte efter sin Sverigesrejse 1836 at holde Forbindelsen ved lige med sine nye Venner; men kun een eneste af dem var nogenlunde trofast til at svare paa hans Breve. — Fagot] Blæseinstrument med dybe Bastoner. — Buggea Slot] Hald, jfr. „Jøderne paa Hald“. — Kongen] jfr. Bd. I S. 85 med Blichers Fodnote.

S. 136. Søndagsjægeren] hentyder til Sagnene om den vilde Jæger.

S. 137. Kritikakler] daarlig Kritiker. Ordet er brugt af Guldberg som Titel paa et Digt. — Constantia] Vin fra C. ved Kapstaden. — Plastikere] formende Kunstnere, de Fugle, der har deres egen Tone.

S. 139. Potentater] i Syden, hvor Stæren kommer fra, havde man paa den Tid flere Steder streng Enevælde, bl. a. er Ferdinand II's Regimenter i Begge Sicilier et godt Eksempel. Blichers Mening er paa dette Tidspunkt af hans Liv det fra „Ulysses von Ithacia“ bekendte: „Ligesaa hos os“.

S. 141. for Intel] jv., gratis. — Sanct Hubertus] Jægerens Skyts-helgen. — *Tirez haut!*] skyd højt! Udtales iflg. Blichers Opgivelse af Jægere: *tiro*.

S. 142. Nordens Phoenix] Silkehalen. Det er paa Grund af dens spraglede Dragt, eller maaske fordi det er syv Aar, siden Blicher sidst har set den, at han kalder den saadan.

S. 144. Jeg gad seet de norske Fjelde] det lykkedes aldrig Blicher at komme til Norge. — Skøgtul] Skagetul i Jotunheim. — Ola] Olav den Hellige før Slaget ved Stiklestad, da Tormod Skjald kvad Bjærke-maalet. — den Steen, som truer Norges Fjender] Stenen over Sinclairs faldne Skotter i Gudbrandsdalen. Citatet er fra Edvard Storms „Hr. Sinclairs Vise“.

S. 145. Carl] Karl XII, der faldt her 1718.

S. 149. *Tringa pugnaz*] Brushane.

S. 150. *Melée*] Slagsmaal. — *Meed*] Formaal. — hiin] Napoleon i 1815. — Congressen] Wienerkongressen. — Rylen] der er ingen Tvivl om, at Blicher i dette Digt har tænkt paa sin Kone. — Vejlen] Vade-stedet. — Sylren] Klynken. — Myslen] jv., Smaapiben.

S. 151. *pizzicando*] den Spillemaade at knipse Strengene med Fingrene i Stedet for at stryge med Buen. — *smorzando*] med aftagende Kraft. — *amoroso*] Spil med inderligt Tonefald.

S. 152. Hr. Landraad] egentlig Titel paa en til vor Amtmand sva-

rønde Embedsmand i Preussen. Tanken er maaske, at Musvaagen udsuger Landet ligesom Autoriteterne.

S. 154. *Majore*] Hymne i Dur.

S. 157. Christian den Fjerdes Søj Skanderborg Søj. — Nørre-riismanden] Niels Ebbesen faldt ved Skanderborg 1340. — Kongemoder] Dronning Agnes, Erik Glippings Enke, der paa Skanderborg Slot modtog Budskabet om Kongemordet. — i Graus] Slottet blev for Størstedens Vedkommende nedrevet 1757.

S. 153. om gamle Dage] Ferietiden som Dreng, naar Blicher besøgte en Farbroder, der var Præst i Vorning mellem Viborg og Randers. Her fandtes Hørbøshøj, hvortil Stedsagn knyttede Hørbø og Signes Historie. Den stedlige Tradition hævdede ogsaa, at Ternen altid sad paa en Sten ved Højen og klagede sig. — Sigersbøjen] henlægges af Saxo til Sigersted ved Ringsted.

S. 159. i Sverrige] ca. 20 Byer hele Norden over har gjort Krav paa at være Hjemstedet for Sagnet om Høbor og Signe.

S. 160. „Gjøggesangen“] efterligner Abrahamsøns Vise „Min Søn, om du vil i Verden frem, saa buk!“ Det er et ældre Digt af Blicher (fra 1822), der nu i forkortet Form blev optaget i „Trækfuglene“.

S. 163. Hymenæe] gr., Bryllupssang.

SØREN KANNE

Først trykt med Titlen „En anden ny Vise om en Sømand og en Landmand“ i „Randers Avis“ d. 15. Nov. 1838. I denne Titel er der Hentydning til en forudgaaende Vise om en Kroermand og hans Søn; disse var Led i Blichers Kamp for en folkelig, national Vækkelse. — Som Ewald i „Fiskerne“ har Blicher i denne Vise grebet et Stof ud af Hverdagen, en Redningsdaad, der blev refereret i Tidens Aviser. Se om Enkeltheder „Livs-Tragedien“ II S. 238—45.

S. 166. Riiken] Rinkningen (af Tøjret). — hvøvtet] vifter.

HIMMELBERGSSANG

Et-Blads Tryk hos Elmenhoff, Randers, til Brug ved den første Fest paa Himmelbjerget 1839. Se herom Aakjær: „En bristet Drøm“.

SKYTTEEN PAA AUNSBJERG

„Kornmodn“ 1839, en Novelle- og Digtsamling. Novellen er meget frit komponeret over Barndomsindringer; to Begivenheder, som intet havde med hinanden at gøre, nemlig en Karls Mord paa sin Kæreste og Skytten

Wilhelm Johansens Død ved et Ulykkestilfælde. Se om de faktiske Forhold „Livs-Tragedien“ II S. 134—36. Om Mordet i folkelig Overlevering se Tang Kristensen: „Danske Sagn, ny Række“ III Nr. 770. Skyttens franske Hærekunst er naturligvis Blichers Tildigtning. Den virkelige Skytte havde tidligere tjent paa Hald, saa det er maaske den samme, som omtales i „Trækfuglene“ S. 136 i dette Bind.

S. 171. den „permanente Guillotine“] Ægteskabet?

S. 172. General Numsen] var fra 1771 til 1788 Chef for 3. jyske Dragonregiment. 1788 blev han anklaget for Erøbedsmisbrug og gik, skønt han blev frikendt, i russisk Tjeneste. — Pompadourgeneralen] Maréchal Soubise, der ved Madame de Pompadours Indflydelse havde faaet Kommandoen over de franske Tropper, blev slaæet af Frederik den Store ved Rossbach 1757.

S. 174. Dønnen] udtalt: dønmæ, eufemistisk for Fanden.

S. 175. Den er det virkelig] den fandt dog ikke Sted ganske som af Blicher skildret.

S. 176. Canopeen] en lille Sofa, — Hieroglypherne] de var dog tydet, idet Champollion allerede i 1822 havde fremlagt sine første berømte Resultater.

S. 177. Ellerne] Mose med Ellekrat. — Sneppen] Sneppetrækket foregaar i Marts—April. — Mogens Munk] Rigsraad, bragte 1523 Kristian II den Undsigelse, som Adelen havde vedtaget paa Viborg Ting. — mine to yngste Sødskende] en Pige, født 1792, og 1795 en Dreng. — Bryllupshøjtid] om dette Bryllup foreligger intet historisk hjemlet.

S. 178. Colonibyerne] Frederikshøj og Frederikshede, i daglig Tale kaldet Grønhøj og Havrdal. — Alhedens Kongeskov] Plantagen ved Havrdal, hvoraf det ældste Stykke blev plantet 1790.

S. 179. begrave Skyttens Liig] Vium Sogns Kirkebog for 1791 har herom vor hele Viden om Skytten: „Onsdagen den 24de August begravet Skytten Wilhelms Johansen fra Aunsbørg, som fandtes død under sin Hest paa Colonien Steendalgaards Mark, og, som efter Syns-Forretning og Amtmandens Erklæring blev jordet, da han var fundet den 20de og formodentligen styrtet den 19de; — 63 Aar gL.“

S. 181. efter at have solgt Gods] det skete 1793. Blichers Besøg maa vel efter hans Opgivelse sættes til Sommerferien 1799; samme Efteraar blev han Student.

S. 182. min salig Kone] Hukommelsen har svigtet Blicher, idet St. de Steensen døde 1800 og hans Kone Aaret efter. — Lystighed i Hestehaven] jfr. „Røverstuen“, nærv. Udg. Bd. I S. 80.

S. 184. Aaresvad] i Steendalgaards Plantage.

S. 185. de nævnte Breve] Blicher udgav senere disse (naturligvis fængerede) Breve i Novellen „Guillaume de Martonniere“.

KONG FREDERIK D. SJETTE

„Randers Avis“ 11. Dec. 1839. Kongen døde d. 3. Dec.

HØSTFERIERNE

„Nyeste Noveller“ 1840, d. v. s. 1839. Teksten er i dette Bind Noveller ualmindelig korrumperet, vrimglende fuld af Trykkefl. Midtpunktet i den løst komponerede Novelle er Kærlighedshistorien, der er en fri og temmelig usandsynlig Afspejling af Charlotte v. Schinkels Historia. Omkring den samler de mange uensartede Smaastykker sig: Skoleminder, Folkesagn og -sange, en Prædiken o. s. v. Se herom Brix: „Blicher-Studier“ S. 142 ff. I denne Novelle nærmer Blicher sig mere end nogen Sinde tidligere det rent jyske Maal.

S. 188. Høstferierne] Sommerferien. — Gamle Bekjendtere] fra „Juleferierne“. — Lighfram.] om Quintus' ligefremme (ordrette) og frie Oversættelse se Bd. I S. 243. — *Quos ego!* jeg skal lære jer! — de er it enhver Kraagl „Kragen ved nok, hvad So hun vil ride paa“ (nemlig den svageste), Mau: „Dansk Ordsprogs-Skat“.

S. 189. Virgils Georgicon] skildrer Landlivets Glæder. — Delilles] den franske Digter Delille oversatte „Georgicon“; men Blicher tænker snarere paa hans egen Efterligning „L'homme des champs ou Les Géorgiques françaises“. — Trejddækker] dobbelte Bekkasiner.

S. 190. Hjørner] vrimler. — Contraquestion] Modspørgsmaal. — Urold] jfr. „Fjorten Dage i Jylland“. — Conjectur] Gising. — Hippocrone] Musernes inspirerende Kilde.

S. 191. Pontoppidan] Erik Pontoppidan fortæller i „Danske Atlas“ IV S. 658 om denne Runesten. Den blev senere fundet paa Ulstrup Mark og sidder nu i Havegården paa Ulstrup. Dette Træk bekræfter, at Blicher med Ulvedal har tænkt paa denne Herregaard.

S. 192. conjungerer „boaa“] bsjer (det græske Verbum) „jeg brækker mig“ i alle Maader og Tider.

S. 193. von Schlüssel] sikkert skildret i Landsdommer von Schinkels Lignelse, som Navnet ogsaa antyder. Hans Form for Hilsen og flere andre Træk viser hen til, at ogsaa Gyldenløve i „En Landsbydegns Dagbog“ har haft ham til Model, jfr. Bd. I S. 19. — i dette Tidrum] Historien maa tænkes at foregaa omkring Aar 1800.

S. 194. hun „stiener“ sig] gør sig genstridig (egentlig stiv). — Gartnerdrengen har dem Breve imellem] dette passer paa den virkelige Charlottes Historie, og paa samme Maade skildres det i Novellen „Eneste Barn“, der er en direkte Fremstilling af hendes Kærlighedshistorie, medens Blicher har bygget paa løse Rygter i Skildringen af hendes øvrige Liv, som han ikke kendte.

- S. 195. ei sædvanlig] usædvanlig.
- S. 196. Ludimagister] Lærer.
- S. 197. Hippocrates] berømt græsk Oldtidslæge. — Fingerbærrer] Fingerbøl.
- S. 198. Næverkuk] Rus. — sue wal] ret godt.
- S. 199. ruseser] roser. — Kopl Maalekoppen, hvormed Mølleren tog „Told“ af Melet. — Hjaws] Stump. — Wuen] Vane.
- S. 200. Eenspænderkjole] enradet Frakke.
- S. 203. Leghorn] den tyske Form for Livorno.
- S. 204. Tordenskjøld] Anekdoten gaar ud paa, at Kongen beder T. bande noget mindre. Det blæser op, og T. beder i et dannet Sprog Matrosene om at rebe; men de staar maahende, indtil de faar Ordren i de sædvanlige kraftige Vendinger, hvorefter Kongen irafalder sit Ønske.
- S. 205. Halvor] d. v. s. Ole Halvorsen. Da de alle hedder Ole om Bord, kaldes han med dette Kendingsnavn. — Østerrisøer] ældre Navn paa Risør, en By paa Vestsiden af Kristiania Fjord.
- S. 207. Charivari] Kattemusik.
- S. 209. „Store Prinds! Maroccos Ære“] fra P. A. Heibergs „Indtoget“ I 1. — *Per Jovem!*] ved Juppiter!
- S. 211. Virage] mandhaftigt Fruentimmer.
- S. 214. Duel er en lovløs Handling] forbudt ved Christian IV's Reces af 1643 og Forbudet senere ofte fornyet.
- S. 215. Værelset var det samme] jfr. „Juleferierne“ Bd. I S. 263.
- S. 218. Barbaresk-Corsar] en Søøver fra de nordafrikanske Stater.
- S. 219. En Skibspræken] dette Afsnit var tidligere af Blicher udsendt som et særskilt Hæfte, der blev solgt til Bødste for Menighedens fattige. Skibet var skænket til Spentrup Kirke af Købmand Bruun i Randers, en Søn af Stedets tidligere Sognepræst, og forfærdiget af en gammel Sømand. Det ophængtes 1838. — Tiendetagen] Bøndernes Tiende udtoges i „Kjærven“, d. v. s. i Neg paa Marken.
- S. 220. første Gang] Blicher kom til Spentrup 1825.
- S. 223. Faldet] Vangen, Indtægten, det Stykke af Marken, der er tilsaet med een Slags Sæd.
- S. 230. Digtet kaldes af Blicher „Bjergmandsbruden“ i „Digte i jydsk Mundart“ 1846. — hjahtens] Hjertens. — Uer] Ord. — Buer] Bord. — gale] uhyggeligt. — Skøjerna] Skyerne.
- S. 231. saarren] sorgfuld. — Taarren aa Lynen] Torden og Lynild.
- S. 232. Daren] Døren. — „køsjede“] hos Homer Tilnavn til Hera.
- S. 233. „Du Plet af Jord“] Th. Thaarups Sang „Fædrelandskærlighed“.
- S. 234. en Historri] tidligere fortalt af Blicher under Titlen „Den barnløse Kone“ 1824, i rigsdansk Form. Nu fortælles den paa en meget

livligere Maade, idet Blicher drister sig til at bruge jysk Dialekt. — hvissom] dersom. — tihen] tjene. — wor] været. — nohannel] omtrent. — Hwallingen] Hvelvingen.

S. 235. Flavop] Lussing. — Hjøsrul] Sværn. — hatte] hartad, næsten.

S. 236. Dagbjerg Dos] en Høj to Mil Vest for Viborg. Herredsfogdens anden Fortælling var tidligere fortalt af Blicher i første Hæfte af „Nordlyset“: „Et Eventyr paa Dagbjerg Dos“. Den er interessant ved at have været Forbillede for H. C. Andersen til Eventyret „Elverhøj“. — Thiele: „Danmarks Folkesagn“ I S. 351.

S. 237. faanøssen] for nylig.

S. 238. Virkeligt Almuesagn] Historien bestaar af lutter almindelige Sagnetræk. Henvisninger til trykte Kilder i Feilbergs „Ordbog over det jyske Almuemaal“ I S. 740. — i Bunterad] Mænd og Kvinder parvis.

S. 239. Jelsghøj ved Aarhus. — Høghøj ved Mariager. — Elmandsbjerg] paa Mols.

S. 240. „Bergmandsleben“] „Bergmannslied“ i Romanen „Heinrich von Ofterdingen“ af Novalis (1802). — „Glück auf!“] folkelig Bjergmandsvis, trykt i Erk: „Deutsche Liederhort“. — „Domherren af Milano“] Syngestykke af Duval, opført paa det kgl. Teater 1802. — „Den lille Matros“] Syngestykke af Lebrun, oversat af Frankenaу 1800.

S. 241. Viotti] piemontesisk Komponist (1753—1824).

S. 242. „Penseroso“] „Den Tankefulde“, et Digt af Milton.

S. 243. i Medhold af allerhøieste Resolution] Hentydning til den kongelige Løsladelsesordre til Charlottes Fader, jfr. Indledningen S. II.

S. 244. A lær] jeg mener. — viste flere Gange mere af sine Tønder] jfr. „Juleferierne“, nærv. Udg. Bd. I S. 242.

S. 245. Chapeauc] Herren.

DE TRE HELLIGAFTENER

„Dansk Folkekalender“ 1841. Udkom Dec. 1840. En digterisk Udformning af et Folkesagn, som Blicher tidligere havde fortalt i „Jyske Røverhistorier“ 1824. Hvorledes Blicher i denne Novelle nærmer sig den rene jyske Stil, er analyseret af Brix i „Blicher-Studier“ S. 151—56. Stilistisk Gennemgang af dette klassiske Værk findes i øvrigt af Agnete Bertram i „Edda“ 1915 og af P. Engelbret Pedersen i „Danske Studier“ 1925.

S. 247. Snabeshøj en Fjerdingsvej Øst for Hald Sø. Her holdtes Landsting til 1805. — Uannet] nu: Vandet. — for et Par Hundrede Aar siden] Blicher henlægger Sagnet til Jørgen Marsviins Tid, d. v. s. det 17. Aarh. — eneste Søn] en Lapsus for Barn. — tinge Kul ud] sælge (Træ)kul til senere Levering.

S. 248. saa smaaligt] saa smøret. — „Vindepindene“] drejede Pinde, hvorom Garnet vindes.

S. 249. Jørgen Marsvin] Ejer af Aunshjerg 1622—55.

S. 250. en gammel Skik] jfr. „Røverstuen“ Bd. I S. 30 ff. — Saug-graven] en udgravet Fordybning, hvorover man lægger Træstammer, der skal saves over. — Stjerten] Vognstangen.

S. 251. løfte sin Hest fra Jorden] dette Træk fortælles ogsaa om Knud Gyldenstjerne til Tim. — Baron] passer ikke med Tidspunktet for Handlingen, det samme gælder „Greve“ S. 252.

S. 253. „ly“] kun. — „Gift“] Foder.

S. 254. gik fram] gik ud i Køkkenet (Fremmerset). — muusførede] med smaa Øret.

S. 255. Slagvøllen] Plejstokken. — Boløxe] svær Tømmerøkse.

S. 256. Skorsteenskjødet] muret Forhøjning i den aabne Skorsten. — Hovedlavreeb] Reb til Hestens Hovedstøj.

S. 257. adelige Navn] Slægten Marsvin uddøde 1768.

E BINDSTOUW

Randers, hos N. Smith, 1842. Et lille Hæfte i blaat Omslag trykt paa meget daarlignende Papir. Se „Livs-Tragedien“ II S. 199 ff. Blicher havde tidligere i „Nordlyset“ skrevet nogle Digte paa Jysk; det var dem, han nu udgav sammen med en Del nye og forsynet med den geniale Ramme Bindestuen. Blicher var optokset i en typisk Bindeegn og havde vel ofte overværet saadanne Forsamlinger, hvor man for at spare paa Lys og Brændsel og samtidig have Bygge af hinanden drev Strikkeriet i Selskab, mens Snakken gik lystigt. — Det var den skotske Dialektforfatter Laidlaw, hvis Eksempel opflammede Blicher til at digte i Bondemaal; „Fasawal Mæri“ er en Oversættelse af denne Forfatters Original. Andre Eksempler kan dog ogsaa have virket i samme Retning, bl. a. fandtes der før Blicher flere jyske Forsøg paa Dialektdigtning, og Blicher omtaler den tyske Digter Hebel's „Allmannische Gedichte“ rosende. Den Mangel paa Præcision, der præger især de lange Noveller, gør sig ogsaa gældende baade i Kompositionen og i Sproget i dette Værk, der med al sin Genialitet i Milieu- og Personskildringen bærer Præg af at være sammenskrevet i stor Hast. Sprogligt satte Blicher sig den Opgave at gengive skiftevis Øst- og Vestjysk; men det er ikke lykkedes ham at holde Dialekterne helt ude fra hinanden. Hans Retskrivning er heller ikke konsekvent: samme Ord staves paa flere Maader og Smaaord sættes undertiden med Rigsmaalets Stavning. Hovedreglerne for Blichers Bogstavering er, at Vokal med Stød betegnes ved et eftersat e, uden Stød ved h (Stuel, saah). Efter Konsonant betegner h derimod Stød (en Narh). Se herom Henrik Ussing i „Danske Stu-

dier" 1904, Marius Kristensen i „Dania“ II S. 132, Sv. Aaskjær i „Danske Studier“ 1916. Om Kompositionen har Brix skrevet i „Analyser og Problemer“ II S. 338—62.

S. 258. faj fgr. — sgi] saagn. — Kræn] Kristen. Model for Skolelæreren har været Skoleholder Mogens Andersen i Lysgaard, om hvem Blichers Fader i sin „Topographie over Vium Sognekald“ skriver rosende. Hans Løn var 15 Rd. 2 Mk. „Til Udkomme er dette alt for lidet; men da han arbejder om Sommeren som Murmester og Tækkmand, og hans Kone binder fortrielige Strømper, saa slaar han sig ret vel igennem.“ — stel Blued] stille Blod. — vænn e Vind] vende Vinden. I Topografien fortælles om en Mand der paa Eggen, der baade kunde vise igen og vende Vinden. — løhs] læse. — baallen] buldne. — maaha] mane. — faahle] farlig. — Kapballe, Tejstrup, Knækkebaarre] Udflyttergaard i Lysgaard Sogn. — molt aa] maalt af, nemlig Garnet, idet man strikkede omkep for at stimulere Arbejdslysten. — Skyww] Skive, Bord. — læst ve] tage fat. — lidd] lider, gaar. — Værkeric] Arbejde. — Pahvse] Papsø i Vium Sogn. — frammtaahlen] fremtalende. — høww] huske.

S. 259. Staeren sedder o Gowien] østjysk Sprog. Da Visen synges, er det noget ulogisk, at Versene ikke er lige lange. — Tyrhælen] Tøjrepælen. — hudden] hvordan. — Fjaeren] Fjeren. — To] et Overgangsord uden egentlig Betydning. — raa] hurtigt. — Fæjstpæng] Fæstetænde, d. v. s. gfr hende frugtsommelig. — wuet] varede. — vil lele] dygtig, fink. — tinuk] tænke.

S. 260. Sohren] Søren. — I Minn aa i Ynn] „i Minde og i Ynde“, med Forældrenes Billigelse og Venskab. — Wahren] Verden. — Stokken] Sengestokken. — Raahnen] Hønsespinden. — Aahnen] Armen. — Baaneen] denne helt gale Ordform maa tilskrives Rimøds. — Huesbond] Høsebaand.

S. 261. Nies] Næse. — Skræe] i Tørring Sogn. I det her fortalte Sagn findes muligvis Genklang af Folkvisen om Tule Vognsøn og Gra Svend. — Kjasholm] Kærsholm, Hovedgaard i Tørring Sogn, jfr. Noter til „Præsten i Thorning“ Bd. I S. 318. — splet ad] splittet ad, udstykket. — et Stød] en Tid. — e Mand] Manden, Herremanden. — sit sæ Eraahn ned] udset sig en anden. — passed hun ett om] syntes hun ikke om. — ga Gaat for] gav godt for, lokkede. — hēhdēd] passede. — Imelstaahn] imellemstunder. — ivessemda] af og til. — skaae] skader, fejler. — Jed] Ed.

S. 262. ve en Pass] omtrent. — Doss] Dysse, Kemppehøj. — Luhn Kjer] Lund Kirke. Blicher ved nok dette baade fra folkelig Overlevering og fra Pontoppidans „Danske Atlas“ (IV S. 486), der fortæller om Drabet (jfr. ogsaa Tang Kristensen: „Danske Sagn, ny Række“ IV Nr. 33). — Stuelstaah] Stolestade. — Poppeltuer] Pulpitur. — høj ed sæ] hød

det sig. — Koer] Kaarde. — jaw] jog. — fill] faldt. — hwot ... timmedes] hvor han saa siden timedes, d. v. s. hvad der blev af ham. — befolh] befalet. — Ungstrup Kirke lukkedes 1558 og blev et Par Aar efter nedrevet. — muered] myrdet. — taw] tog. — Kaarre] Kurv. Slutningen er en almindelig Eventyrvending. — Naaggel] Nøgle. — Snow] Snur, Drejning. — gilik] rask.

S. 263. Øwll] naar Blicher i de to sidste Strofer kommer til at kalde ham Ejler, er det sikkert kun af Vanvare. — Hjöll] Høle.

S. 264. kaalhøgen] kæphøj. — Pe Baahstrup] hans Historie handler om den virkelige Begivenhed, at Jørgen Marsviin 1654 nedrev Gaardene i Baastrup og lagde Jorden ind under Hovedgaarden Marsvinslund. — Aalfaaer] Bedstefar. — ibann] bandsat. — di Stuer] de store, fornemme. — kyll] kyldte, kastede. — Søsle] Sjørølev. — Fjahl] fjerde. — Øwwestoww] Storstue. — Griis, Gaalt, Wonni] Adelslægterne Gris, Galt og Urne — det sidste kommer dog ikke af Orne.

S. 265. Swynsteh] Svinesti. — faa maange Tier sihn] jfr. Note til S. 257. — skranbied] skoggerlo. — møsk] sur. — foa] tvær. — skaae] skader. — Kjerrgor] Kirkegaard. — Hanster] Hansdatter. — lumpend] haltende tungt. — kirt] kerede, brød. — dumpend] travende.

S. 266. go framml] gaa ud. — imuen] i Morgen. — knikked] bøjede sig. — Bied] Bed; her: Omgang. — wuod] vsad. — suolt] svaled.

S. 267. towwed] toede, vaskede. — nohanner] velsagtens. — de for aa blyw] det faar ogsaa blive. — rehle] rigtig. — Jens Jensen] Historien om det forunderligste Aar i hans Liv var tidligere trykt i „Nordlyset“ 1827. Til Udgaven 1842 har Blicher rettet noget for at bringe Retskrivningen i Overensstemmelse med hans daværende, men flere Inkonsekvenser er blevet staaende. — Hueekræhmer] Høsekræmmer. Hans Bestilling er en rimelig Undskyldning for, at han pludselig optræder her.

S. 268. wanted] manglede. — trej Snees] en Bonde paa over tres Aar fik en Søn, „Gammelmandssønnen“, fritaget for Tjenesten. — Brik] et lille Smørtre. — Hantiring] her = Udseende. — sue te] svare for. — ørrel „garve“. — nærcusti] naar. — Enkelfyer] Eckernförde. — bottred pol] brugte Munden. — Futter] fr. *foutre*, en Ed. — den røde Kjole] den danske Uniform, mens den franske var blaå. — en bette kun Skow] en lille Skov. — Kiklava] *qui va là*, hvem der. — Sakkarnommedjøl] *sacré nom de dieu*, Guds hellige Navn. — missen] min Sjæl.

S. 269. Engle] *anglais*, Englændere. — huust en Bagkorre] slog en Koldbøtte. — futter aa sakker] bande og gale (paa Fransk). — rien] rent. — trojn] traadt. — den bitte Mand] Fanden. — Rasseborre] Ratzburg i Lauenborg. — Grøw Skeel] den preussiske Major

von Schill, der søgte at skabe en Folkerejsning mod Napoleon. Hans Hær blev i Stralsund besejret af et dansk-hollandsk Korps, og han faldt (31. Maj 1809). — Lybek] der havde General Blücher søgt Tilflugt efter Slagene ved Jena og Auerstedt, men maatte overgive sig (1807). — haal et] holde ud. — retten] rigtig nok. — Baan] Barn. En saadan Episode berettes i et Brev fra en dansk Officer, der deltog i Feltoget („Danske Studier“ 1921 S. 60). — Piiv mæ laang Rør] vive l'empereur, leve Kejseren. — Issehow] Itzehoe. — tint] tænkte. — Hamborre] efter Slaget ved Leipzig 1813 havde Davout trukket sine Tropper sammen omkring Hamborg. Da imidlertid et russisk-øvensk-tysk Korps trængte ind over Danmarks Grænse, rykkede de danske Tropper tilbage til Holsten. — Prins Ekmsø] Davout, Prins af Eckmühl. — adig Ræv aa Har] adieu au revoir, Farvel og paa Gensyn.

S. 270. sue] sver, dygtig. — Dowre] russ. *dobra*, godt. — Dowr] Davre. — nærc] nærgaende. — woer fra mæ] været (holdt dig) fra mig. — Lallemand] fransk General, der deltog i Davouts Forsvar af Hamborg. — Brave Danno! A æ laang] *braves Danois! Allons!* Tapre Danske! Frem! — Seste] ved Sehested slog den danske Hær sig 10. Dec. 1813 igennem Modstanderne, der vilde afskære den Tilbagetoget til Rendsborg. — Væk Per Mission] *avec permission*, med Tilladelse. — Akkevit] *allez vite*, skynd jer. — mild Pardon] *mille pardons*, tusind Gange om Forladelse. — Vranum] i Almind Sogn Øst for Hald Sø. — laae] lagt, digtet.

S. 271. „Slaget ved Kjøbenhavn“ blev til i sin ældste Form 1832 til en Aftenunderholdning paa det kgl. Teater 16. Dec., hvor det blev fremsagt af Overskou. I omarbejdet Skikkelse blev det derefter optaget i „Samlede Digte“ 1836. Digtet bygger efter Blichers egen Opgivelse paa en virkelig Begivenhed — Kærlighedshistorien har han dog selv tilføjet. — Amraal Nielsen] Admiral Nelson. — drowe] droges, om et langvarigt Slagsmaal. — høw] højhellig. — Pust] Dyst. — Prøvestien] Blokskibet „Prøvesten“ laa sydligst i den danske Linie, saa det passer, at alle Nelsons Skibe kom sejlcende forbi. — Pe Lassen] galt for Lorentz Lassen. — Smo] Smuld. — pones] stanges, stødes (som Gedebukke). — Onnen] Middagsmad. — kyw] ked. — Sjarsiering] Charing, Ladning og Skydning. — beddo] bide paa. — Labeeten] en farlig Situation. — djæ] de er. — mæddæ] med dig.

S. 272. Salsen] Forstuen. — skaawer] skover, egentlig = henter Brænde hjem. — Fædder] Fødder. — skjelt'em] sortere dem. — Fek] Lomme. — almindele] mindelig. — fløj] fly, give. — Beskien] Besked. — Ørum] Sydøst for Tjele.

S. 273. begoc Dæ] begaa, klare dig. — stint] strengt. — æddet] er da ikke. — nahgen] nøgen. — saae hin't] sagt hende det. — aah] alt for.

S. 274. nohinne] omtrent. — jens Hammel] ens Hammel, om Heste, der trækker sammen. — vedfik] „fk“ er en Slags Munchheld, der træder i Stedet for en Ed. — lied] lede. — traant] travlt. — ba om Daw] bad om Dag, Henstand. — betint] betænkt. — faatrøt] fortrudt. — Graah] Graahede (Grathe Hede) Syd for Torning. — Svend Graah] denne Historie om Svend Grathe har delvis samme Kilde som Historien om de „Kjasholms Brøer“, Note til S. 261. En Optegnelse af den i Tang Kristensen: „Danske Sagn“ IV Nr. 811. — Stien] Sten. — Groskow] Græskov i Torning Sogn. — Haww Sjøc] Have (Havge) Sjø ved Torning. — skidh] skete. —

S. 275. Haav] Høb. — Kjellingerie] Narvestreger. — ilworrn] opbragt. — Skitting] Slyngel. — Yws] Økse. — Ullenskjøt] lang ulden Trøje. — remm] rømme. — støwted] styrtede. — Hæel mæ] skjul mig. — Wolmer] Valdemar (den Store). — en Vih] „Den jydsk Landsoldat“ blev først trykt i „Nordlyset“ 1829. Motivet findes allerede i Folketsen „Ebbe Skammelsen“, fra Blichers Tid i Poul Møllers „Den Eubenede“ og i flere Digte af Heine. Nærmeste Forbillede er dog Tyskeren Hehels „Der Bettler“. Jfr. „Lazarus-motivet“ af H. Aa. Paludan i „Festskrift til Vilh. Andersen“. — utted] vogtede.

S. 276. Jit] eet. — ek høje] ikke heller. — Byssiloww] Seug (Barnesprog). — Puhs] Vandpyt. — Faahøer] Forhø, Konfirmationsforberedelse. — Gajilam] Gadelam, Meddanserinde. — Nøjorsgaw] Kæreste. — Ænk] Ynk. — i ølle Oer] Per maa være blevet indkaldt ca. 1805, og naar han saa er blevet saaret kort før Kiøbenhavnfreden, kan der nok tænkes at gaa 11 Aar. — Aawseien] Akselen, Skulderen.

S. 277. Low] Hjemlov. — Krøv] Krøbling. — nøtte] nyttig. — Gud] Guds Navn faar uvilkaarligt Per til at tale Kirkens Sprog.

S. 278. „Wolle Vistisens Skrywels“] tryktes første Gang i „Nordlyset“ 1827. — tint] tjente. — rele] rigtig nok. — ræh] rædde, skræmme. — laajn] lodden. — passer om] skøtter om. — Stej] Stige. — Træhd] Trætte. — farrel] færdig. — Tovædels] en Taar Vædelse. — læer] lader. — tow Skjælling Wost] 1 Skilling lybek gjaldt to Skilling dansk. Wost (Ost) opfatter Tyskerne som Wurst. — Vejsterbrow] det er to af Casorti og Pricerne opførte Pantomimer, han har set. Den først omtalte er „Don Juan“, hvis Handling omtrent falder sammen med Mozarts Opera. Scenegangen er trykt, „Don Juan eller Steen-Gjæstebudet“, Kbhvn. 1818, Blicher følger den temmelig nøje. — Vinnil] Vindue. — li] le. —

S. 279. oed] aad. — gik faa Buer] gik for Borde, vartede op. — speddelske] „spedalsk“, Pokkers. — hans Profession] Møllerne beskyldtes for at tage for meget i Told af Melet. — Edelswaar] Spisevarer. — hoiked i sæ] huggede i sig. — slanten] slunken. — rej] rev. — Liegstow] Legestue, Dansegilde. — Klæjtro] Klædetraad, Trævl. — ta æbaag] „tage ihag“, skyde en hvid Pind efter. — lokked] lokket,

forført. — waer] værd. — hes] hist. — en laang Strømmel] Leporellos Liste. — Ett] intet. — Inkallels] Stævning.

S. 280. skor] skaaret. — Kridh] Kridt. Det er Kommandantens Genførd, der er Tale om. — Staa] Stunder. — Sløngert] Slyngel. — ihwot] hvorhen end. — de hæ Stehlen ...] denne her Stjelen var nu engang indgroet hos ham. — ivessomda] af og til. — tawlered] tavlet, tærnet. — Hjøllistrygh] Strygespaan til en Le. Det er Harlekins Briks. — howed han ill] syntes han daarligt om. — waantint] mistænkte.

S. 281. kawt] køkt. — skamfuttet] beskæmmet, udskældt. — Skaaller] Skuldre. — den bette kaalled Kjørk] den lille kullede Kirke, det kgl. Teater. Her har han set Oehlenschlägers „Axel og Valborg“. Brudevielsen er Skilsmisseecenen i 3. Akt. — doll] fin. — en bette Kon Knæjt] en Genius paa Fortæppet. — en Præjst] d.v.s. Thalia og Melpomene paa hver sin Side af Prosceniet. — Lat] Lærred.

S. 282. Faasloer] Faarelaar. — Fjarril] Fjerding. — Historien om Messingjens skal efter Blichers Opgivelse være sandfærdig, hvormod dog formodentlig kun menes, at Hesteanekdoterne har Rod i Virkeligheden. — Kærlighedshistorien har Blicher sikkert efter sin Sædvane selv tilføjet. Han havde i 1828 i Novellen „Maria de Carmo“ skildret samme Bortførelses-historie efter et engelsk Forbillede, med kraftigt Islet af folkelige Vendinger af samme Art som i „E Bindstouw“. — Legsmannen] Lægdsmanden. — lahr] lærte. — gjø de Slemm veddem] gøre det slemme ved dem, skyde dem. — Uhn] ondt. — Messingjens] den har formodentlig Navn efter Landsbyen Mesing ved Horsens. — den bejst] her er rimeligvis, som Brix foreslaar, udfaldet et „Hæjst“ af Teksten, idet det ellers skulde hedde: „Han æ den bejst“. — fi Marker] fire Mark. I Mark = 1/2 Fund. — Uer] Ord, Aftale. — Røwi] Rift.

S. 283. gik nok ett fræ ed] gik nok ikke fra det, kom sig ikke. — spraakked] prætede. — kronnied, hwinnied, rimmed] Udtryk for forskellige Slags Vrinsken. — Rien] Riden. — ehml] om. — Spohn] Spaaner. — skroll] „skraalode“, vrinskede skingrende. — Haltigh] Klaphingst. — pihawonl] nærig. — Nøssfoer] Nøsfoder, Ekstrafoder. — løj] laa. — byh sæ] byde, hælde sig.

S. 284. sit Enzahn ud] udset en anden. — Awskien] Afaked. — Saal] Sattel. — Aadder aa] Ordre til at. — gawn] gaaet. — Puert] Porte.

S. 285. Yww] Øje. — Mundsprog] Mundheldet lyder: „De skal være fede om Munden, som skal ud at fæste Folk.“ — Nætter] Nadver. — deppl] dyppe. — fuer aa] fodre af, give sidste Foder. — løjted] lugtede. — hwawl] usikker og modfalden. — nowntier] nogen Sinde. — Herberret] Karlekammeret. — udder] ydre, yderste. — naer] Nord. — Krowret] Kroen. — uel] vare. — øwwewunnen] medtaget. —

S. 286. Dawskjaret] Dagskeret. — pillred] luntede. — staglend]

stavrende — jenss] enige. — Piotongen] Pelotonen, Delingen. — lyws ætte wos] lyse for os. — Udsættiere] kasserede Heste. — aallyw] alligevel, skønt. — faaskylt] forskyldt, fortjent. — æret] er det. — støwt] styrte. — naalle] høaligt.

S. 287. Kjowløn] Kjolen, Skindet. — Kalgoren] Kaalgaarden, Urtehaven. — Avvil] Abild, Æble. — stammed] pedet. — Uhr] Navn paa nogle Gaarde Syd for Karup. — jent] en Ting, noget. — Staahkelsmand] Stakkelsmand, omværende Tigger. Fortællerens Navn motiverer det overvejende vestjyske Sprog i denne Historie. Brix har i den i Indledningen omtalte Afhandling gjort opmærksom paa den temmelig konsekvente Vekslen mellem Historierne og Digtene i „E Bindstouw“, samt paa det Fænomen, at Blicher flere Gange ud fra Slutningen af en Historie spinder den næste som et Modstykke dertil: „Messingjens“ endte med, at en Hest blev begravet omtrent som et Menneske, „Staahekelsmanden“ bliver begravet som et Dyr. Der er ogsaa en tydelig Modsætning mellem den yderst selvbevidste Rasmus og den lidet foretagsomme Mads Uhr. Denne mekaniske Teknik er typisk for alle Blichers sidste Noveller; i „E Bindstouw“ er da ogsaa gennemgaaende de tidligere affattede Stykker de bedste. Nærværende Historie bærer Præg af stort Hastværk i Udarbejdelsen. — Mues] Mose. — gjæw] gæv, rar. — isyk] „i Synk“, i Bløde. — e Hwonn] Hornene. — bødler] mæser. — Rind] Hedesøen Syd for Herning, hvor mange Natmændsfolk holdt til. — de batted] det hjalp. Der er overhovedet den Ironi i Historien, at det er „Stakkelsmanden“, der er den foretagsomme, saa at Mads i Virkeligheden er Staklen. — prak] prikkede. — krat vel hjælpe til. — læ] laane. — tereh] til Rede, i Stand til det. — stumred] stavrede. — Hwitt] hvornaar. — Suuhns] Sunds Nord for Herning.

S. 288. E Præjst] Overleveringen har med Urette udpeget N. Hegelahr som den sølle Præst; men det kan ikke passe, da hans Kone var død i 1811, før han kom til Sunds. Maaske er der Tale om hans Formand Hans Brinck. — uen] ond. — Sperris] Spirrevip. — Kjaer] Kær. — Wajjs] Vase, Vej der paa en Dæmning fører over fugtig Grund. — Ueg] Vugge. — idøj] i Dynd. — Diller] Tatersprog: Kvinder. — Grumslinger] Børn. — wo Folk] Taterne. — Viborrehuus] Viborg Tugthus. — læ] lad. — Hjøstaang] Høstænge. — Suel] Sol. — Jenstægoer] Eustedgaard, enligt beliggende Gaard. — iahs] i Aftes. — hinne Foræller] senere glemmer Blicher fuldstændigt, at han har talt om Forældrene, og lader kun Pigen have en Mor.

S. 289. Falle] Farhl. — Arrepaaet] Arvepart. — spon te] hjælpe til. — laer] lært. — lotted] lyttede. — dasked] slentrede. — glødder] kline (en Lervæg). — waer] værd. — pløddered] tilsmurte. — Doll] stor Lerkrukke. — Læhvi] Lervælling. — te æ Goer] naar han kan overtage Moderens Gaard, forstaar man ikke rigtig, at han ikke maa faa Pigen. — Ophold] Aftægt. — annclun] anderledes. — snøwwe]

snøfte. — kin wes Roel kende, give os Raad. — Glarkihst] Clarmesterkiste. — lawwl lave, ordne.

S. 290. en røel en rød Hane, Ildløs. — suothjælmed] sorthjælmede, sort med en hvid Plet i Hovedet. — Mjælken] Forsyning med Mælk. — sær] siger. — Kjennels] Erkendtlighed. — Guemuer] Svigermor. — Kaasklæl] Korsklæde. — Pigh] Livstykke og Skørt ud i et. — bløwen øhl] gaaet til Grunde. — Saahren] Søren. — føhst Gaang] her husker Blicher galt; det var i en Mose Syd for Herning, han først saa ham. — Grobb] Grøft.

S. 291. kaast] kæstet. — Fiel] Fjæl. — kyl ham nier] kylede ham ned. Det kan næppe være historisk rigtigt, at man har foretaget saa foruroløs en Begravelse i Blichers Tid; men Blicher vil have fremhævet, hvor ussel en Lod Tateren fik, skønt han var den, der klarede Ærterne for den anden. Det er næppe uden Forbindelse med Blichers Følgelse af sin egen Skæbne som et miskendt Geni. — Kislvroel] en lille By ved Karup. — omowle] umuligt. — Helmestier] Helligmesse, Allehelgensdag, 1. Nov., Skiftedag. Digtet „Faawal Marri“ tryktes først i „Nordlyset“ 1826 sammen med en Afhandling om Dialektdigtning, hvori Blicher bl. a. ogsaa oplyste, at det til Forbillede havde Laidlaws Digt „Twas when the wan leaf frae the birk tree was fa'in“; dette Digt er aftrykt i „Livs-Tragedien“ II S. 203. — dædid] derhen. — Suolen] Svalen. Den kommer gerne ved Majdags-tid, ogsaa Skiftetid for Tyende. — f] Afkortning for „jø“. — Yww] Øje.

S. 292. Die] Del. — Dywr] Dyr. — Ræshn] Rane, Hønsespind. — Bæstereu] Hestene. — lued] lod som, gjorde Mine til. — moddele] dybt bedrøvet. — faawaser] forvaret. — jenner] ene. — Maalh] Muld.

DET DANSKE SPROG

„Randers Avis“ 14. Juni 1843. I sin første Skikkelse blev Digtet trykt i „Randers Avis“ 5. Marts 1840. I 1843 tog Blicher det atter frem med Henblik paa Himmelbjergfesten og forkortede det; i den endelige Form i det lille Hæfte „Himmelbjergfesten 1843“ fik det atter seks Vers. Den korte Form er valgt her som den fyndigste.

JYDEN

Blichers Manuskript hertil findes nu i Herning Museum. Det blev skrevet 1846 til en Folkefest paa Høhøj, som Blicher tænkte paa at faa i Stand til Erstatning for Himmelbjerggøderne, der var gaaet ind. Det blev første Gang trykt efter Blichers Død i „Aalborg Stiftstidende“ 11. Maj 1849.

S. 294. Nøj aa Ne] Ny og Nu. — faataw] fortabt. — pofahr] paa Færde. — Dar] Dør. — de Uhn] det onde. — Læ] lad. — Fa aer] Fader. — Søren] saadan.